

ריבוןה של תורה

כתובת המערכת: מודיעין עלילתי, חסילת יוסף 3/10. טל' 08-9744220 © דוא"ל לתגובות ורשימת תפוצה: rg5740@gmail.com

כטל לישראל

אחד הנידונים המרתקים ביותר בענין התשובה הוא המועילה תשובה בגוי שעבר על אחת ממצוות בני נח [ראה **בית אלוקים** (שעה"ת פי"ג) ו**אברבנאל** (ענה"ת שמות ז, ג-ז)]. ולהלן יתבאר, כי נידון זה מאיר באור חדש את סגולותיה הייחודיות של מצוות התשובה בישראל, לאור ההבדלים המהותיים כ"כ, המעמידים את תשובת ישראל במדרגה רוחנית גדולה לאין ערוך מתשובתם של בני נח, אף אם קיים בהם ענין כזה.

תשובת קין קיבלתי ותשובתכם איני מקבל ?

והנה כתבו **האחרונים** להוכיח מדברי **המדרש תנחומא** בפרשתנו (ד"ה), שאין תשובה מועלת בבן נח. וכפי שדרשו שם, 'כתיב (במדבר ו, כו) "ישא ה' פניו אליך", וכתוב (דברים י, יז) "אשר לא ישא פנים". אלא אם עושה האדם תשובה נושא לו ה' פנים. יכול לכל [אף לעכו"ם], תלמוד לומר "אליך" ולא לאומה מעכו"ם. וכן הוא **בתנחומא בפרשת צו** (ה). 'כתוב אחד אומר "ישא ה' פניו אליך", וכתוב אחד אומר "אשר לא ישא פנים", אם ישא למה לא ישא ? אלא לעכו"ם לא ישא פנים, אבל לישראל - ישא ה' פניו אליך. אמר הקב"ה, כשם שישראל נושאים לי פנים כך אני נושא להם פנים'. ונתבאר בזה, כי התשובה ונשיאת הפנים הבאה בעקבותיה, אינן שייכות אלא בישראל ולא בבני נח.

ברם, לעומת זאת מצינו כמה וכמה בני נח שתשובתם נתקבלה. שהנה ידוע, שראשון לשבים היה קין, וכדברי המדרש (ויקרא י, ה) 'מנין שעשה קין תשובה, שנאמר (בראשית ד, יג) ויאמר קין אל ה', גדול עוונני מנשואי. וכן דרשו שם, 'כיון שיצא קין, פגע בו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדינך. אמר לו, עשיתי תשובה ונתפשרתי. כיון ששמע אדם הראשון כך, התחיל טופח על פניו, אמר לו, כ"כ הוא כוחה של תשובה ולא הייתי יודע. וכמו כן דרשו (ב"ר כב, יב) שהקב"ה עשאו לקין 'אות לבעלי תשובה'. ו**בפסיקתא רבתי** (א"ש הוספה א, פסקא ג) מצינו, 'אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, אם אנו עושין תשובה אתה מקבלה ? אמר להם, בני, תשובתו של קין קיבלתי ותשובתכם איני מקבל !!

'אמר הקב"ה לראובן, אתה פתחת בתשובה

תחילה, חיך שבן בן עומד ופותח בתשובה

וכמו כן מצינו בראובן שעשה תשובה, ולכך זכה שהנביא הושע שהיה מבני מבניו נתנבא באמרו "שובה ישראל עד ה' אלוקיך", וכדברי המדרש (ב"ר פד, כט) 'וישב ראובן אל הבור, היכן היה ? ר' אליעזר אומר, עסוק היה בשקו ובתעניתו. אמר לו הקב"ה, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה, חיך שבן בן עומד ופותח בתשובה תחילה, אי זה הוא, זה הושע שאמר שובה ישראל. וכן דרשו בספרי (דברים י, ד. פסקא טא), 'וילך ראובן וישכב וגו', כיון ששמע יעקב כן נזדעק, אמר אי לי שמא אירע פסולת בבניי. עד שנתבשר מפי הקב"ה שעשה ראובן תשובה. ועוד אמרו (במדבר ב, ט), 'ראובן שהוא בעל תשובה'.

אולם יש לדחות ראיה זו ע"פ מה שצייד **הפרשת דרכים**, שלפני מתן תורה לא היה לשבטים ולזרעם דין בני נח, אלא היו נחשבים כישראל, בהיותם בני אברהם יצחק ויעקב [וכע"ז מבואר ב**שיטמ"ק בכתובות** (יא. ד"ה

עוד כתב). וכפי שדן בזה **הגרנ"ט** (כתובות ס"ה כח), ולכך ודאי שהועילה תשובתו של ראובן באשר היה ישראל, ואין להקיש מתשובתו לתשובת בני נח. וכן מוכח ממה שאמר הקב"ה לראובן, 'אתה פתחת בתשובה תחילה'. שלכאורה, הרי לעיל הראנו לדעת כי קין היה ראשון לשבים, וכיצד יתכן שראובן הוא שפתח בתשובה תחילה. ועל כרחך שראובן הינו הראשון **בישראל** לעשיית תשובה, ותשובה מעולה כזו אכן לא נעשתה בעולם עד לאותו זמן, כי לקין בודאי לא היה דין ישראל, ותשובתו אינה במדרגת תשובת ראובן. [וצ"ל שזהו הפשט במ"ש, 'מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה', דהיינו שמעולם לא נעשתה תשובה במדרגה כזו].

'אמר יונה, הגוים קרובי תשובה ואם אתנבא

עליהם הם עושים תשובה'

עוד יש להוכיח שתשובה מועלת בבני נח, מאנשי נינוה שבעבור תשובתם סרה מעליהם גזירת הפורענות שנתחייבו בה. וכדברי הכתוב **בספר יונה** (ג, ט) 'וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, וינחם האלהים על הרעה אשר דיבר לעשות להם ולא עשה". וזו הסיבה שבגינה ברח יונה תרשישה כשנצטוו להתנבאות על נינוה, וכדברי הירושלמי (סנהדרין פ"א, ה"ה) 'אמר יונה, יודע אני שהגוים קרובי תשובה הן, והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושים תשובה, והקב"ה בא ופורע משונאיהם של ישראל'.

וכן מצינו (תענית טו.) שהיו אומרים בתעניות הגשמים, 'לא שק ותענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים. שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם, אלא וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה'. וכן דרשו (שמו"ר מה, א), 'כהרף עין אני גוזר על האדם שימות, והוא עושה תשובה ואני מתנחם עליו. שנאמר "ושב הגוי ההוא מרעתו", ומי הם, אלו אנשי נינוה'. [ואכן, מעצם הכתוב בנבואת ירמיה (יח, ח) "ושב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו, ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו", ישנה הוכחה ניצחת לכאורה שהתשובה מועילה לבני נח].

ואף מדברי **הרמב"ן** (בראשית טו, ז) יש להוכיח שיש תשובה בבני נח, וכפי שביאר את שאלתו של אברהם אבינו "במה אדע כי אירשנה", 'ביקש אברהם שידע ידיעה אמיתית שיירשנה ולא יגרום חטא זרעו למונעה מהם, או שמא יעשו הכנענים תשובה ויקיים בהם רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד, ושב הגוי ההוא מרעתו ונחמתי על הרעה' (ירמיה יח, ז). והקב"ה כרת עמו ברית שיירשנה על כל פנים'.

רבינו יונה - 'כן הטובות אשר היטיב השי"ת עם

ברואיו, ללמדך שתשובה מועלת לבני נח

ונראה לדקדק ולהטעים בזה את דברי **רבינו יונה** בראשית **השערי תשובה**, בביאורו לענין התשובה, 'מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם **ברואיו**, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם. שכוונתו במה שנקט 'ברואיו', שהתשובה שייכת בכל הברואים ואף בבני נח,

רביש"ע, האדם שאתה רוצה לברוא, יחסא, ואם

ולאו דוקא בישראל. ואף שקיימים בזה חילוקים בין ישראל לבני נח, מ"מ עצם האפשרות של תשובת המעשים ישנה אף באומות העולם.

החידוש בתשובת ישראל- עקירת החטא למפרע

עד אשר איננו במציאות

ובפתרון פשר הענין, האם וכיצד שייכת תשובה בבני נח, ביארו **האחרונים** (ראה קובץ הערות סי' כא. ובתקנת השבים להצ"ח אות א'. וכע"ז בבית אלקים שע"ת פי"ד), שהנה מלבד מה שהתשובה עוקרת את החטא מכאן ולהבא, יש בה אף חידוש שהחטא נעקר למפרע. וכדברי **הרמח"ל במסילת ישרים** (פי"ד), 'לפי שורת הדין ראוי היה שלא יהיה תיקון לחטא כלל, כי איך יתקן האדם את אשר עיוות. הרי שרצח את חבירו, איך יוכל לתקן הדבר הזה, היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות. אמנם, ממידת הרחמים הוא שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, דהיינו, שבהיות השב מכיר את חטאו ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא, שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא, ומצטער בלבו צער חזק על שנעשה הדבר, ועוזב אותו ולהבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב (שע"ה ו, ז) "וסר עוונך וחסאתך תכופר", **שהעוון סר ממש מהמציאות ונעקר, במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהיה למפרע.**

ולפי"ז יש לומר, שעצם עקירת החטא מכאן ולהבא שייכת אף בבני נח, אך החידוש הטמון בתשובה שעוקרת את החטא למפרע, וכאילו לא נעשה כלל, לא נאמר אלא בישראל ולא בבני נח. ואצל אלו האחרונים, על אף התשובה, רושם החטא עדיין קיים, אלא שמכאן ולהבא הרי זה כאילו לא חטאו, ולכך לא יענשו. ומשום כך נתקבלה תשובתם של אנשי נינוה ולא באה עליהם פורענות, כי מ"מ מכאן ולהבא הועילה תשובתם, ונתקיים בהם "ישוב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו, ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו". וזוהי כוונת כתוב זה, כי משישבו בני נח ממעשיהם הרעים, תועיל תשובתם להסרת העונש מכאן ולהבא, אך אין הם זוכים לאותה כפרה גמורה למפרע שלה זוכים ישראל בתשובתם. [ובאופן זה נתקבלה תשובת קין, שנתפטר בדין ונענש רק להיות נע ונדי ולא הומת, אך לא זכה למחילת עוונות גמורה].

ומעתה יתיישב המדרש דלעיל, 'לעכו"ם לא ישא פנים, אבל לישראל ישא ה' פניו אליך. אמר הקב"ה, כשם שישראל נושאים לי פנים כך אני נושא להם פנים'. כי המדקדק היטב בדברי המדרש ימצא, שלא אמרו שלא תועיל תשובה לגוי, אלא שהגוי איננו זוכה לנשיאת פנים שבתשובה. ולהנ"ל יתבאר שכוונת המדרש היא, שאף שתשובה מועלת בבני נח, מ"מ אין הם זוכים לחסד העצום של "וסר עוונך וחסאתך תכופר", שזיכה בו הקב"ה את ישראל, שבתשובתם יעקר החטא מן המציאות למפרע.

ולפי דרכנו לעיל, בביאור דברי רבינו יונה, שתשובה שייכת אף בבני נח, נראה להוסיף שליסוד זה נתכוון בדבריו, 'מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם בראיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפוי. דהיינו, שדברים אלה עוסקים ביסוד הבסיסי של התשובה ששייך אף בבני נח, והוא עקירת החטא מכאן ולהבא, והסרת הפורענות והעונש בעבור כן. ולכן נקט רבינו יונה שע"י התשובה יוכלו 'לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפוי, כי על החלק הזה שבתשובה נסובים דבריו. ונראה לשזור פנינה נפלאה בדברי רבינו יונה, כי הנה דרשו חז"ל (תנחומא פ"ה פקודי סי' א) 'כשרצה הקב"ה לברוא את האדם, אמר לתורה, נעשה אדם וגוי. אמרה לפניו, ריבון העולמים, האדם שאתה רוצה לברוא, יבוא לידי חטא, ואם אין אתה מאריך אפך עימו, ראוי שלא בא לעולם. אמר הקב"ה, ועל חינם נקראתי ארך אפים ורב חסד'. וכתב בספר **ביכורי אביב עה"ת** (פ"ה אחריו), שממדרש זה מוכח שתשובה שייכת אף בבני נח, שהרי לא ברא הקב"ה את האדם אלא על דעת שיקבל את תשובתו ולא יענישנו. [ויש בכך ראייה לדברי האחרונים הנ"ל, כי תשובת הגויים אינה מועלת אלא להסרת העונש ולביטול העוון מכאן ולהבא]. ומעתה יתכן, שמדרש זה הוא המקור והשורש לדברי רבינו יונה שחסד התשובה מיועד לכלל הברואים, כי לולי כן לא היה לבריות קיום.

שובה ישראל- הקריאה הנצחית המהדהדת עד

לימינו אנו

הומבי"ט בספר בית אלוקים (שער התשובה פי"ב- פי"ד), האריך בביאור ההבדלים העצומים והחילוקים הרבים שישנם בין תשובת ישראל לתשובת בני נח. וכתב להוכיח בכמה פנים, כי עיקר החסד שבתשובה לא ניתן אלא לישראל. ודייק כן מדברי הנביא הושע (יד, ה) בנבואת 'שובה ישראל', "אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה", כי לכך הדגיש 'כטל לישראל', לְמַעַט בני נח, שאף שמועלת בהם תשובה אינם זוכים למעלה הנאצלת של תשובת ישראל על שלל סגולותיה.

והוסיף המבי"ט, כי זהו פישרה של הקריאה הנצחית המהדהדת עד לימינו- 'שובה ישראל', דהיינו שיש לך לשוב דוקא מחמת ייחודך כ'ישראל', ולנצל בזה את חלקך המעולה והמשובח לאין ערוך מחלקם של בני נח, באשר נאצל לך חסד עליון בדמות התשובה, שעל ידה יש בכוחך למחוק ולעקור מהמציאות את כל חטאיך, ולהגיע בתשובתך עד אלי כסא הכבוד- 'עד ה' אלוקיך', [כאמרם (יומא פ"ג) 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד'], וא"כ- מסיים הנביא- "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'".

לשמיעת שיעורי הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' חייגו 03-6171001. לשידור החי יש להקיש כוכבית. לשיעורים מוקלטים יש להקיש ברצף 1-2-48-1. לשיעור ב'אור החיים' הקד' על הפרשה הקישו 1-2-48-3.

העלו מוקדש לע"ג
אברהם בן גרסיה ז"ל עמרייליו חתון נהיה בת אשראף ע"ה פרנג'יאן טובה בת שמחה ע"ה חיליהו אברהם עוזו בן הדיה ז"ל קרון איבון בת יסמין ע"ה אסיאד ירחמיאל מנחם בן רוזה ז"ל אולאי עזרא בן יעיש ותורכיה ז"ל נגר רחל נעמה בת חיים ושמעה ע"ה נגר פנינה נעמי בת לעיישה ע"ה אוחנה מרדכי בן מוזל פורטונת ז"ל תפארת סלאמה בת לאה ע"ה קיש ניסים בן רחל ז"ל חממי תנצב"ה

העלו מוקדש לע"ג
חיה בת שושנה ע"ה משולמי בנימין בן סעדיה ז"ל גדסי מיכאל בן יוכבד אביגיל ז"ל חנוך משה חי בן יודיה ז"ל יקותיאל שלמה בן טאוס ז"ל סלמי עפיה בת הדיה ע"ה ירימי ישראל בן בתיה ז"ל קוש אליהו בן זוהרה ז"ל אטיאס משיח בן שושנה רוזה ז"ל גיא דוד בן זרון ז"ל נסרתי לאריסה בת מרי ע"ה ילנה תנצב"ה

העלו מוקדש לע"ג
הרב ישי בן סעדיה זצ"ל שרעבי יהודה בן רבקה ז"ל שמעוני חילה בת פאני ע"ה יצחק רבקה בת מרים ע"ה משמור יואב בן שושנה ז"ל לוי יצחק בן הלן ז"ל הוד דניאל בן שמעון ז"ל בר-כוכבא נעימה בת שרה ע"ה משה מרדכי בן זוהרה ז"ל בוהדנה איילת בת זוהרה ע"ה בוהדנה יעקב בן רבקה ז"ל גור ראובן בן ריבה ז"ל גולד תנצב"ה

העלו מוקדש לע"ג
ר' בנימין בן משה ז"ל קומה סרה שרה בת רחמה ע"ה קומה רחל בת סאלחה ע"ה מעברי נאז'ה מוזל בת תאג'ה ע"ה סלמי שרה זוהרה בת דוד ע"ה גדסי שרינה בת לואיזה ע"ה מוזל יצחק בן לונה ז"ל טובול יצחק בן תמו ז"ל אביסדיד נעמה בת שמעה ע"ה יריי ורחה בת יוסף ע"ה גוללי רחמים בן יעקב ז"ל אמנו אברהם בן יוכבד ז"ל חיליהו תנצב"ה

קורא נכבד! עלון זה יז"ל כחלק מפעילויות מוסדות 'דרכי תורה' החובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצויינים. בימ"ד להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. כולל פנסיונרים. קרן 'פותח את ידך'- סיוע למשפחות נערכות. וכן הנעחה לע"ע הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנהלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך!